

J.P. ULIBARRIREN
EUSKAL HIZTEGIA / DICIONARIO VASCO:

Aurkezpena: Vitoria/Gasteiz, Euskaltzaindiaren
ordezkaritza, 2003-XII-02

YOSE PAULO ULIBARRI GALINDEZ

HIZTEGIA

Vitoria / Gasteiz, 2003-XII-02

Patxi Galé

Alaitasunerako motiboa da niretzat gaur hemen liburutxo honen aurkezpena egiten egotea, horrek esan nahi duelako aurrerantzean erabilgarriago, eskuragarriago izango dutela ikerlariak euskaltzale okondoarrak bildutako euskal hiztegia. 3200 bat hitz bildu zituen, eta haien artean dudarik gabe harribitxiren bat izango da, euskararen hiztegiaren estandarizatzeko prozesurako ekarpen izango dena, dakizuenez, prozesu hori oraindik amaitu gabe, abian dagoen zerbait baita.

Yose Paulo Ulibarrik idatzitako obrak jadanik argia ikusia zuen Arabako Foru Aldundiaren eskutik, 1975ean haren *Gutunliburuaren* faksimilea plazaratu zuen-eta. Hala ere, gauza jakina da eskuizkribu baten faksimilea aztertzea ez dela ikerlariarentzat lan samurra, testuak argitzeko behar den denbora extra handia dela-eta. Bada besterik ez, liburuxka hau arazo hori soluzionatzera datorkigu.

Aipatutako *Gutunliburuaren* parte den hiztegia, liburuaren azkenengo herenaren hasieran dago gutxi gora behera, berezko gutun-liburuaren ostean eta irakaste-bertso bilduma handi bat baino arinago. Hasierako hitzak ordenean koptatu ziren, baina denbora aurrera zihoala, sinonimoak, aldaerak eta abar gaineratuz joan ziren lerrokadan eta hasierako ordena alfabetiko hura desitxuratu zen, aurkibide simple hori baliogabeturik. Gaur plazaratzen dugun liburuxkan, ordea, euskal hitzak ordena alfabetikoan ematen dira, bakoitzaren ondoan eskuizkribuan duen tokia adierazten delarik (orrialdea eta zutabea).

Ez naiz liburuaren edukiaz luzeago arituko, oso baita xumea eta begiratu batez ulertzeko modukoa. Kontrara, nahi nuke ekitaldi hau Ulibarriren figuraren omenaldi eta bindikatze-une bihur zedin. Haren idazkiek, bereziki haren gutunak, faksimile erako argitalpenak diren «argitzal» horretan segitzen dute oraindik ere, zeren gutun horiek ez baitira oraindik transkribatu, ez itzuli. Guk ordea, pentsatzen dugu foruen deuseztapena baino lehenagoko XIX. mendeko Euskal Herri hura bizi izan zuen euskaltzale honen gogoak konprenitzeko, interes handiko iturri dokumentala osatzen dutela. Herri honetako ikerlariak, badaudela seguru nago-eta, hemendik animatu nahi nituzke, lan horri ekin diezaioten, seguraski filologoen, antropologoen eta batez ere, gure historia-ren ikerlariak eskertuko baitiete.

Amaitzeko, *AUNIA-ri* eskertu nahi diot argitalpen honen iniziatiba. Aiarako Kultura-Elkarte honi bizitza luzea opa izan behar zaio, bere ibilbide xume eta laburrean,

bertakoak zein kanpotarrak harri eginik utzi baititu jadanik, erakutsi duen aktibitate ol-darkor eta ekinbide indartsua direla-eta.

Era berean, Euskaltzaindiari eskertu nahi diot argitalpenari eman dion babesa. Ze-rrendak dagoeneko *Euskera* agerkarian ikusia zuen argia, baina orain beste era bateko hedatzea lortuko du. Eskertu behar dut partikulazki, Akademiaren idazkaria den Xabi-er Kintanaren parte hartzea, liburuxkari atariko ederra egin nahi izan diolako. Niretzat ohore handia da, euskal hiztegegintzan hain izen handia duen euskaltzainak ekarpen xu-me hau interesekotzat jo izana.

Arabako Foru Aldundiari ere eskerrak eman behar zaizkio argitalpena babestu iza-nagatik. 1975ean (Ulibarriren jaiotzaren berrehungarren urteurrena zela-eta) faksimilea argitara ateratzean egin zuen bezalaxe, gaur egun ere goi mailako ordezkaria dugu he-men, Federico Verastegui Cobian, Kultura Diputatu jauna, era honetan, atzoko Arabak dudarik gabe biharko euskal hizkuntza eta kulturari egingo dizkion ekarpenak bultza-tzen dituela erakutsiz.

Eskerrik asko

YOSE PAULO ULIBARRI GALINDEZ

DICCIONARIO

Vitoria / Gasteiz, 2 de diciembre de 2003.
Delegación de la R. A. L. V. / Euskaltzaindia

Patxi Galé

Es para mí un motivo de alegría el hecho de estar aquí hoy presentando este librito, porque ello significa que en adelante estará más disponible, más útil y fácilmente consultable, el vocabulario vasco recogido por este vascófilo okondoarra. Suman cerca de 3200 palabras, entre las que sin duda habrá alguna que otra joya, alguna que otra aportación interesante al proceso de estandarización léxica del euskera, que como es sabido, es algo aún no terminado, aún en marcha.

La obra escrita de Yose Paulo Ulibarri ya había visto la luz de la mano de la Diputación Foral de Álava, que en 1975 publicó el facsímil del manuscrito de su epistolario o *gutunliburua*. Sin embargo, es sabido que consultar un facsímil de un manuscrito no es tarea grata a los investigadores, por el tiempo extra que suele necesitarse para descifrar los textos. Pues bien, este librito viene simplemente a evitar este problema.

El vocabulario que forma parte del citado *Gutunliburua*, se encuentra más o menos al comienzo del último tercio del libro, tras el epistolario propiamente dicho y antes de una extensa colección de versos didácticos. Las palabras inicialmente se copiaron ordenadamente, pero con el tiempo se fueron añadiendo al listado sinónimos, variantes, etc. que invalidaron el orden alfabético inicial e inutilizaron esta forma simple de búsqueda. En el librito que publicamos hoy, el léxico vasco aparece ordenado alfabéticamente indicándose el lugar original que ocupa en el manuscrito (página y columna).

No voy a extenderme más sobre el contenido del libro, porque es sencillo y se comprende con una simple hojeada. Por el contrario, sí quisiera que este acto sirviese como homenaje y reivindicación de la figura de Ulibarri. Sus escritos, especialmente su correspondencia, sigue aún en esa «semipenumbra» que significa su publicación facsímil, pues esas cartas todavía no han sido transcritas ni mucho menos traducidas. El caso es que estamos convencidos de que constituyen una fuente documental de sumo interés, para comprender la mentalidad de este euskaltzale que vivió aquel País Vasco del siglo XIX anterior a la abolición foral. Quisiera animar desde aquí a los investigadores del país, yo sé que los hay, a que acometan esta labor, que seguramente agradecerán filólogos, antropólogos y sobre todo, estudiosos de nuestra historia.

Para terminar, quiero agradecer a *AUNIA* la iniciativa de esta publicación. Creemos que es deseable una larga vida a esta Asociación Cultural ayalesa que en su modesta y corta historia ya ha sorprendido a propios y extraños por su arrollador dinamismo y su tremendo empuje.

También quiero agradecer a Euskaltzaindia el hecho de haber patrocinado la publicación. El listado ya había visto la luz en la revista *Euskera*, pero ahora adquirirá otro grado de difusión. Debo agradecer particularmente, la participación de Xabier Kintana, Secretario de la Real Academia de la Lengua Vasca / Euskaltzaindia, que ha tenido a bien prologar el librito. Para mí es un honor que un académico de tanto renombre en el mundo de la lexicografía vasca, haya considerado de interés esta pequeña contribución.

Gracias también a la Diputación Foral de Álava por patrocinar la publicación. Como ya hiciera en 1975 (bicentenario del nacimiento de Ulibarri), cuando publicó el facsímil, hoy también hallamos aquí a una alta representación, el señor Diputado de Cultura, Federico Verástegui Cobian, que de este modo apoya las aportaciones que la Álava de ayer sin duda ha de hacer a la lengua y cultura vascas del mañana.

Gracias.

J. P. ULIBARRI: *EUSKAL HIZTEGIA / DICCIONARIO VASCO*

Gasteizko Ordezkaritza, 2003-XII-02

*Felix Mugurutza,
AUNIA Kultura Elkartearen burua*

Jaun-andre agurgarriok:

Asko dira gaur *AUNIA* Kultura Elkartean pozik egoteko ditugun arrazoiak. Besteak beste, deialdiak izan duen oihartzun handia: beraz, eskerrik asko Federico Verástegui, Arabako Foru Aldundiko Kultura Diputatuari, Henrike Knörr euskaltzain oso, buruorde, Arabako ordezkari eta lagunari, Patxi Galé ikerlari eta laguntzaileari eta, zer esanik ez, hurbildu zareten lagun guztioi, are gehiago, ikusita gaurko eguraldi traketsa.

Baina, nartzisismoak kutsatuta gaudela esan badiezagukete ere, batik bat, pozik gaude geure buruarekin. Duela urte bete eskas hasi zuen *AUNIA*k bere ibilbidea, Nerbioigoieneko ondarea lau haizetara eramateko helburu zehatzarekin. Eta hona hemen, Euskaltzaindia eta Aldundiarekin elkarlanean ari garela, oparitzeko prestatu dugun liburu baten berria emanez.

Baina ez da bide erraza izan, ez. Gure *AUNIA* maitatuak «elkarte» hitza daraman arren, lagun bi baino ez gara, kultura, ondare, hizkuntzalaritza eta naturarekin kezkatuta, gure ustez behintzat, dotorezi handia lortu duen aldizkari bat argitara ematen dugunok, hiru hilean behin. Ez dago, hainbatek uste bezala, talde editorialik edo diru-iturri miresgarririk gure arduen zamak arintzen. Ez: norik bere lana du eta, aisialdian, egiten ditugu honelakoak.

Harritzekoa bada ere, Jose Paulo Ulibarri okondoarra ezezagun bat da gure eskualdean eta, lotsagarriagoa oraindik, haren jaioterrian. Harrigarri suertatuko zaigu gutako askori, baina horrelakoa da dugun errealitatea. Eta jende gehienak, izena ezagutu bai, hala deitzen direlako zenbait kale eta antzeko, baina ez haren euskaltzaletasuna, haren gutunak edo, honako honen bezalako haren hiztegia ezagutzen dituztelako.

Esan liteke Arabako Foru Aldundia izan dela Ulibarriren lana ezagutarazteko aha-legindu den bakarra, faksimilean atera baitzuen, aspaldi, haren *Gutun-liburua*. Harrez gero, ezer gutxi. Argitalpen eskergarri hura ahitu zen eta ikerlariak, ikasleak eta abar umezurtz gelditu dira euskaltzale okondoarraren lanean non ikertzerik ez dutela.

Jakin badakigu, bestetik, orain arte bestelako argitalpen zainduago bat ez bada egin arrazoi ekonomikoengatik izan dela eta ez liburuak edo autoreak merezi ez zutelako. Argialetxe batentzat, dirua eskuka galtzeko bidea da honelako batean saiatzea.

Beraz, aukera gutxi zegoen gorpil zoro hau gelditzeko, korapilo gordianoa askatzeko. Behar horretaz jabetuta eta Patxi lagunak lanean zebilela argitaratzearen eraba-

kia hartu genuen diru-kontu beldurgarrietan pentsatu baino lehen. Areago oraindik, eskaera txikiko liburukia izateko itxurak zituenez, gure harpidedunci oparitzea erabaki genuen hori baitzen beronen hedapena bermatzen zuena.

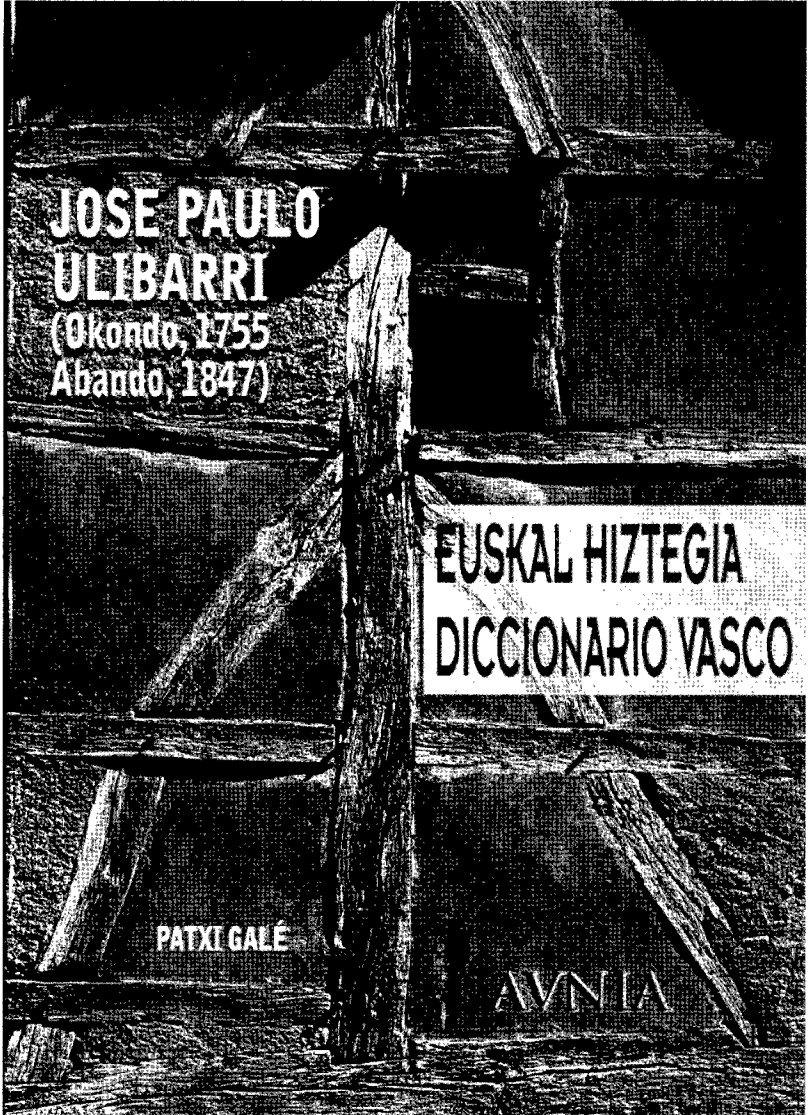
Asko eta asko direnez, bai gure eskualdean bai gainontzeko lurraldeetan, gure aldikaria eskuratzen dutenak, Ulibarriren lana, nahi barik ere, hedatuko genuke oso. Eta ekimena borobiltzeko, erabaki genuen, lagungarri gisa, aldizkariaren barneko artikulatu bat ere, Jose Paulo okondoarrari buruz egitea. Idazlea, berriro, Patxi Galé jasankorra.

Ezer gutxi gehitzeko Jose Paulo Ulibarriri buruz, eta nire aurrekoek, trebezia nabariagoz, esan ez dutena. Beraz, hona etortzeko arrazoia eman digunaz zenbait ohar baino ez dut aipatuko: formatu txikiko liburuxka bat da, 1000 aleko argitalpena izan da, 3000 sarrera baino gehiago biltzen dela bertan eta 140 orrialde inguruz osatuta dagoela. Beronen banaketa, batik bat, gure harpidedunen bitartez egingo da, Euskal Herri osora iristeko, eta oparitua izango da. Hauetaz gain, Durangoko Euskal Liburu eta Disko Azokan salgai jarriko ditugu ale batzuk, 3 euroko salneurrian.

Hau guztionekin uste dugu erdiesten dugula duela gutxi asmo bat baino ez zena: Jose Paulo Ulibarriren historia eta lana hedatzea.

Amaitzeko, esker mila Arabako Foru Aldundiari, urte asko pasatu direnean, berriro inplikatu delako Ulibarriren lana hedatzearekin. Esker mila Euskaltzaindiari gure proposamen xumeari egin dion harrera onagatik eta, azken finean, liburuskaren egileak, Erakunde horretakoak direlako: bai Xabier Kintanak egin baitu hitzaurrea eta bai Patxi Galé bere lan estimatuarekin. Esker mila, azkenik, hona hurbildu zareteno gurea bezalako elkarte txiki batentzat, zuen presentzia, lanean segitzeko bultzada bihurtzen delako (*).

(*) Ikus eranskina (1199-1200.orr.)

**JOSE PAULO
ULIBARRI**
(Okondo, 1755
Abando, 1847)

**EUSKAL HIZTEGIA
DICCIONARIO VASCO**

PATXI GALÉ

AVNIA

ERANSKINA

- Berataratua:** 08A Prescripto [Prescrito].
Berautua: 08A Prescripto [Prescrito].
Berbatokia: 15A Diccionario.
Berdinbiraurrea: 06B Isó[s]celes, triángulo con dos lados yguales [iguales].
Berdinbollo: 06B Isoperímetro.
Berdiñaurrea: 06B [!]sógono en la geometría.
Berdiñaurrea: 06B Isopleuro, triángulo equilátero.
Bere burua alchaturic: 06A Cansado de sí mismo.
Bere lstaldea: 06B A descreción [discreción].
Bere oldean: 06B A su boluntad [voluntad].
Bere: Ikus Albadin bere.
Bereala: 07A Al instante.
Bereci: 07A Desunir.
Berecinde: 06B Artículo.
Berecitu: 08A Prescindir, separar.
Beregandea: 05A Serenidad, sosiego.
Bereistu: 08A Prescindir, separar.
Berendia: 27A Zutano, correspondiente a fulano.
Beretacotu: 06A Apropiado.
Berezdea: 07A División.
Berlera: 07A Reforma, reformación.
Berlña: 06B Vidrio.
Berlasaita: 08B Relaxación [Relajación].
Berlasaitu: 07B Relaxación [Relajación].
Bernasaita: 08B Relaxación [Relajación].
Bernasaitu: 07B Relaxación [Relajación].
Berpatzea: 08A Reunión.
Berretura: 06A Recaída.
Berritu: 08B Renobar [Renovar].
Berriz dastatu: 08B Recaudación, el acto de recaudar.

- Berriz eraztea:** 08A Redención, acción de redimir.
Berriz Igaro: 07B Repasar, bolber [volver] a pasar.
Berriz ucitu: 07B Subdividir.
Berrizbatzea: 08A Reunión.
Berroguet urtecoa: 08B Cuadragenario [Cuadragenario].
Bertati: 07A Al instante.
Bertera: 08A Reforma, reformación.
Berterosgua: 08A Redención, acción de redimir.
Berticusia: 08A Revista.
Berticusta: 08A Revista.
Bertirago: 07B Repasar, bolber [volver] a pasar.
Bertiraundea: 07A Subsistencia, permanencia.
Bertucitu: 07B Subdividir.
Beruna: 27B Plomada.
Beruna: 27B Plomada.
Berunean dagoana: 30 Perpendicular.
Berzarri: 06B Restablecer.
Berzeguita: 08B Variedad, diferencia.
Besaga: 08B Rayo [Radio] de rueda.
Besalitza: 04A Parábola.
Besalkia: 08B Silla.
Besarra: 03B Tiro, a[c]ción de tirar.
Besarra: 05B Tiro, acción de tirar.
Besartu: 07A Intimar.
Beso: 07B Codo, codal, medida.
Besteren buruan centza: 06A Escarmentar.
Besteskia: 07A Subsist[en]cia, hispe...sis en la filosofía.
Bestiragoa: 08B Traspaso [Traspasó], angustia.
Betaldicoa: 27A Regular, común, ordinario.